

JONGEREN EN GEWELD

DADER- EN SLACHTOFFERSCHAP GEMETEN EN BELEefd

Jongeren en geweld

Dader- en slachtofferschap gemeten en beleefd

*Evi Verdonck, Diederik Cops,
Prof. dr. Stefaan Pleysier en Prof. dr. Johan Put*

Acco Leuven / Den Haag

Eerste druk: 2011

Gepubliceerd door

Uitgeverij Acco, Blijde Inkomststraat 22, 3000 Leuven (België)
E-mail: uitgeverij@acco.be – Website: www.uitgeverijacco.be

Voor Nederland:

- *Uitlevering:* Centraal Boekhuis bv, Culemborg
- *Correspondentie:* Acco Nederland, Westvlietweg 67 F, 2495 AA Den Haag

Omslagontwerp: Wendy Guns, Gramma nv

© 2011 by Acco (Academische Coöperatieve Vennootschap cvba), Leuven (België)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means without permission in writing from the publisher.

Lijst van afkortingen	9
Lijst van tabellen	11
Lijst van figuren	15
Voorwoord	17
Inleiding	19
Hoofdstuk 1. Jongeren en geweld gekaderd	23
1.1 De 'jeugd'	23
1.1.1 Vroeger en nu	23
1.1.2 De 'moeilijke jeugd'	25
1.2 Geweld	26
1.2.1 Een definitie van geweld	27
1.2.2 Maatschappelijke aandacht voor jongerengeweld	29
Hoofdstuk 2. Jongeren als dader	33
2.1 Verklaringen voor ouderschap van geweld	33
2.1.1 (Socio)biologische theorieën	33
2.1.2 (Sociaal)psychologische theorieën	34
2.1.3 Socioculturele en ecologische theorieën	37
2.1.4 Geïntegreerde theorieën	39
2.1.5 Determinisme en formalisme in de studie van geweld	41
2.2 Risico- en protectieve factoren van ouderschap	43
2.2.1 Individuele factoren	44
2.2.2 Factoren op gezinsniveau	45
2.2.3 Factoren binnen de school- en peercontext	47
2.2.4 Maatschappelijk-culturele factoren	48
2.2.5 Maatschappelijke reactie	49

Hoofdstuk 3.	Jongeren als slachtoffer	51
3.1	Verklaringen voor slachtofferschap van geweld	51
3.1.1	‘Klassieke’ theorieën	51
3.1.2	Algemene gelegenheidstheorie	52
3.2	De relatie tussen dader- en slachtofferschap	53
3.3	Onveiligheidsgevoelens bij jongeren	54
3.3.1	Jongeren als ‘fearless persons’?	54
3.3.2	Beïnvloedende factoren van het onveiligheidsgevoel	55
Hoofdstuk 4.	Jongerengeweld gemeten: 1998-2009	57
4.1	Beschikbare cijfergegevens en hun beperkingen	57
4.1.1	Officiële cijfers	57
4.1.2	‘Dark number’ gegevens	59
4.1.3	De beschikbare cijfers geëvalueerd	61
4.2	Jongerengeweld in Vlaanderen en België	62
4.2.1	Beschikbaar bronnenmateriaal	63
4.2.2	Prevalentie van daders	65
4.2.3	Prevalentie van slachtoffers	75
4.2.4	Conclusie	77
4.3	Jongerengeweld in internationaal perspectief	79
4.3.1	Een vergelijking tussen landen	79
4.3.2	Een kijkje in Nederland	84
Hoofdstuk 5.	Jongerengeweld in Vlaanderen geanalyseerd	89
5.1	Beschrijving van de gebruikte data	89
5.1.1	JOP-monitor 1 & 2	89
5.1.2	Veiligheidsmonitor	90
5.2	Hoeveel jongeren zijn dader of slachtoffer van geweld?	91
5.2.1	Daderschap	91
5.2.2	Slachtofferschap	98
5.2.3	Onveiligheidsgevoelens	111
5.3	Welke jongeren zijn dader of slachtoffer van geweld?	114
5.3.1	Voorspellende factoren van daderschap	114
5.3.2	Voorspellende factoren van slachtofferschap	120
5.4	Conclusie	123
Hoofdstuk 6.	Beleving van geweld bij jongeren	127
6.1	Een onderbelicht aspect	128
6.1.1	Houding, gedrag en context	128
6.1.2	Jongeren over ‘geweld’	130
6.2	Geweld ontrafeld	136

6.2.1	De onderzoeksmethode	136
6.2.2	Jongeren aan het woord	139
6.3	Conclusie	185
Hoofdstuk 7.	Algemeen besluit	191
Bijlagen		197
Bijlage 1.	Beschrijving van de gebruikte variabelen in de JOP-monitor	197
Bijlage 2.	Focusgroepmethode	198
Eindnoten		215

LIJST VAN AFKORTINGEN

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
aso	Algemeen secundair onderwijs
bso	Beroepssecundair onderwijs
CBS	Centraal Bureau voor Statistiek
CGO	Directie van de operationele politionele informatie
CLB	Centra voor leerlingenbegeleiding
dbso	Deeltijds beroepssecundair onderwijs
DOMINO	Dossier minderjarigen opvolging
EU ICS	European Crime and safety Survey
HKS	Herkenningssysteem
ICVS	International Crime Victims Survey
IPPJ	Institutions Publiques de Protection de la Jeunesse
ISRD	International Self-report Delinquency Study
IVM	Integrale Veiligheidsmonitor
JAC	Jeugdadviescentra
JOP	Jeugdonderzoekplatform
MOF	Misdrijf omschreven feit
MZJ	Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit
NICC	Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
NSO	Nationaal Scholierenonderzoek
OBJD	Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OLC	Ontwikkelings- en levensloopcriminologie
OM	Openbaar Ministerie
POLS	Permanent Leefsituatieonderzoek
POS	Problematische opvoedingssituatie
PV	Proces-verbaal
SAT	Situationele actietheorie

SES	Sociaal-economische status
tso	Technisch secundair onderwijs
VK	Vertrouwenscentra Kindermishandeling
VMR	Veiligheidsmonitor Rijk
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Hoofdstuk 4.

Tabel 4.1.	Beperkingen van officiële cijfers en ‘dark number’ cijfers	62
Tabel 4.2.	Onderzoek naar daderschap van geweld in Vlaanderen (België) – officiële cijfers	65
Tabel 4.3.	Prevalentie van geweld bij minderjarige veroordeelden	67
Tabel 4.4.	Onderzoek naar daderschap van geweld in Vlaanderen (België) – zelfrapportage	70
Tabel 4.5.	Percentage van 14- tot 18-jarige jongeren die in 2002 geweld gepleegd hebben	71
Tabel 4.6.	Percentage van geweld in 1998-1999 bij 12-18-jarigen	72
Tabel 4.7.	Prevalentie van geweld in 1998-1999 naar leeftijd	72
Tabel 4.8.	Prevalentie van geweld in 1998-1999 naar onderwijsvorm	73
Tabel 4.9.	Frequentie van geweld in 1998-1999	74
Tabel 4.10.	Prevalentie van geweldfeiten in 1998-1999 die al dan niet ontdekt werden (%)	74
Tabel 4.11.	Onderzoek naar slachtofferschap van geweld in Vlaanderen (België)	75
Tabel 4.12.	Frequentie van slachtofferschap voor ‘plegers’ en ‘niet-plegers’ in 1998-1999 (%)	76
Tabel 4.13.	Frequentie van slachtofferschap – ‘ooit’ (%)	76
Tabel 4.14.	Aantal meldingen van kindermishandeling en aantal betrokken minderjarigen (2005-2009)	77
Tabel 4.15.	Internationaal onderzoek naar daderschap van geweld – officiële cijfers.	80
Tabel 4.16.	Percentage minderjarige verdachten per land en per type gewelddelict	80
Tabel 4.17.	Internationaal onderzoek naar daderschap van geweld – zelfrapportage	81

Tabel 4.18.	Internationaal onderzoek naar slachtofferschap van geweld	83
Tabel 4.19.	Onderzoek naar daderschap van geweld in Nederland – officiële cijfers	84
Tabel 4.20.	Onderzoek naar daderschap van geweld in Nederland – zelfrapportage	86
Tabel 4.21.	Onderzoek naar slachtofferschap van geweld in Nederland	87
Hoofdstuk 5.		
Tabel 5.1.	Frequentie daderschap bij Vlaamse jongeren (%)	92
Tabel 5.2.	Verschillen in percentage plegers bij 14- tot 25-jarigen tussen 2005 en 2008	93
Tabel 5.3.	Percentage daders bij Vlaamse jongeren per leeftijd	95
Tabel 5.4.	Frequentieverdeling daderschap fysiek geweld en wapendracht bij jongens en meisjes	96
Tabel 5.5.	Aantal gepleegde feiten en de ontdekkingsgraad bij 14- tot 25-jarigen	98
Tabel 5.6.	Frequentie slachtofferschap bij Vlaamse jongeren (%)	99
Tabel 5.7.	Percentage slachtoffers bij 14- tot 25-jarigen in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2	100
Tabel 5.8.	Percentage slachtoffers bij Vlaamse jongeren, per leeftijd	102
Tabel 5.9.	Geslachtsverschillen in slachtofferschap (% , X^2 en odds ratio)	104
Tabel 5.10.	Kruistabel daderschap wapendracht en slachtofferschap bedreiging met wapen	110
Tabel 5.11.	Kruistabel slachtofferschap en daderschap fysiek geweld	110
Tabel 5.12.	X^2 en odds ratio van daderschap en slachtofferschap	110
Tabel 5.13.	Percentage al dan niet dader van geweldgerelateerde feiten bij 14- tot 25-jarigen (JOP-monitor 2)	115
Tabel 5.14.	Stapsgewijze logistische regressie, al dan niet dader van een geweldgerelateerd delict	117
Tabel 5.15.	Logistische regressie, al dan niet dader van een geweldgerelateerd delict, in twee leeftijdsgroepen	119
Tabel 5.16.	Percentage al dan niet slachtoffer van een geweldgerelateerd delict, bij 14- tot 25-jarigen (JOP-monitor 2)	120
Tabel 5.17.	Stapsgewijze logistische regressie, al dan niet slachtoffer van een geweldgerelateerd delict	121
Tabel 5.18.	Percentage slachtoffers en niet-slachtoffers, in twee leeftijdsgroepen	122
Tabel 5.19.	Logistische regressie, al dan niet slachtoffer van een geweldgerelateerd delict, in twee leeftijdsgroepen	122

Hoofdstuk 6.

Tabel 6.1.	Aantal jongeren dat in de gegeven omstandigheden zelf geweld zou gebruiken, per leeftijd	133
Tabel 6.2.	Aantal jongeren dat het eens is met items van de geweldsformaliseschaal	135

Bijlagen

Tabel 1.	Gemiddelde scores en frequentieverdelingen van de opgenomen variabelen in de JOP-monitor	197
Tabel 2.	Verdeling van respondenten per leeftijd	207
Tabel 3.	Verdeling van respondenten per onderwijsvorm	207

Hoofdstuk 4.

Figuur 4.1.	Percentage van 'ernstig geweld' dat door jongeren in verschillende landen werd gerapporteerd in 2006	82

Hoofdstuk 5.

Figuur 5.1.	Evolutie doorheen de tijd (1998-2008) van het percentage 15- tot 30-jarigen dat aangeeft over een verdedigingsmiddel te beschikken	94
Figuur 5.2.	Prevalentie daderschap van fysiek geweld per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2	94
Figuur 5.3.	Prevalentie wapendracht per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2	95
Figuur 5.4.	Percentage daders van fysiek geweld en/of wapendracht, per geslacht en leeftijd	97
Figuur 5.5.	Evolutie doorheen de tijd (1998-2008) van delicten op persoonsniveau, weergegeven in percentage 15- tot 30-jarigen dat in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer werd van een delict	101
Figuur 5.6.	Evolutie doorheen de tijd (2000-2008) bij 15- tot 30-jarigen van het eigen slachtofferschap en het slachtofferschap van familie of vrienden van een strafbaar feit in de laatste vijf jaar	101
Figuur 5.7.	Percentage slachtoffers van fysiek geweld per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2	102
Figuur 5.8.	Percentage slachtoffers van bedreiging met wapen per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2	103
Figuur 5.9.	Percentage slachtoffers van delicten op persoonsniveau, weergegeven in percentage personen dat in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer werd van een delict, per leeftijd	103
Figuur 5.10.	Slachtofferschap van delicten op persoonsniveau, weergegeven in percentage personen dat in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer werd van een delict, per geslacht	105

Figuur 5.11. Percentage slachtoffers persoonsdelict, per geslacht en leeftijd	106
Figuur 5.12. Percentage slachtoffers 'lichamelijk geweld', per geslacht en leeftijd	107
Figuur 5.13. Percentage slachtoffers 'bedreiging met lichamelijk geweld', per geslacht en leeftijd	108
Figuur 5.14. Percentage slachtoffers 'lastiggevallen om seksuele reden', per geslacht en leeftijd	108
Figuur 5.15. Evolutie van het onveiligheidsgevoel per leeftijd en geslacht	111
Figuur 5.16. Gemiddelde score op de algemene vraag naar onveiligheidsgevoelens, de schaal voor mijddgedrag en de schaal voor risico-inschatting	113
Figuur 5.17. Gemiddelde score op de algemene vraag naar onveiligheidsgevoelens, de schaal voor mijddgedrag en de schaal voor risico-inschatting, per geslacht	113
Hoofdstuk 6.	
Figuur 6.1. De betekenis van geweld	144